

Иван КАМПУШ

ПРИЛОГ КОН ПОЗНАВАЊЕТО НА ПОЛОЖБАТА НА КМЕТО- ВИТЕ НА ЗАГРЕПСКИОТ ГРАДЕЦ ВО XVII ВЕК И УЧЕСТВО- ТО НА ЗЕМЈОДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИ ВО ГРАДСКИТЕ ПРИХОДИ И РАСХОДИ

Во XVII век кметовите со кулук ги обработувале земјоделските површини на загрепскиот Градец, орале, сееле, жнеее, коселе, возеле слама и дрва, потоа ги вршеле сите работи околу лозјата и околу подготовките на виното. По одлука на градската управа кметовите биле ангажирани на сите работи од одржувањето на градските сидини до утврдувањето на насипите и спречувањето на поплави од градските потоци.¹⁾ Нив ги организирале, ги контролирале и со нив работеле деканот (настојникот) и селските судии (фолноги.²⁾ Притоа деканот³⁾ и фолногите добивале

¹⁾ Во 1641 година договорено е Ј. Козаик внимателно да ги забележува работите на наемните работници и на градските кметови и да му ги предочи на сенатот, кој по налог на владетелот ќе води грижа околу обновувањето на градските сидини (*Momumenta historica civitatis Zagrebiae* XVIII, натаму MNZ — Zagreb 1949, 71). Според општинската одлука од 1647 година сопствениците на куќи кај Мандушевац биле должни за сопствена сметка да ги спречуваат излевањата на потоците. Ако тоа не го сторат тие, поправката ќе ја извршат кметови, а секој сопственик ќе плати по 12 форинти за изведените работи.

²⁾ Фолногите извршуваат низа работи: врзуваат лозја, острат и делкаат колци, сејат јачмен, копаат ровови и за тоа добиваат 4 динари на ден за леб (MNZ XIX, Zagreb 1953, 94—96, 166—168). Во 1650 година фолногите неколку дни поставувале колци во Илица и Козиншќак и добиле по 52 динари за леб. Фолногите добивале за вино кога оделе да набавуваат гуски и пилива за градот (MXZ XIX, 189), а во 1669 година добивале за храна како чувари на градските пазари (MNZ XIX, 251, 252).

³⁾ Во 1614 година деканот и поротникот добивале по 3 пинти (полкилници) вино и 7 квинти жито кога преку Сава сееле жито. За истата работа на Кнежинската земја и на Средњак добивале полкилници вино и околу 14 квинти јачмен (MNZ XIX, 48). Деканот во 1639 година добивал за леб кога го жнеее житото и во разни работи околу варницата обично 4 денари на ден (MNZ XIX, 94—96, 98, 102, 103). Во 1650 година за кроење на лозјата

вино, жито или надомест за леб и месо.⁴⁾ Надгледувањето над работата над кметовите им било доверено на шумарите и на градскиот достоинственик. И кметовите, работејќи според налогот на магистратот,⁵⁾ добивале вино и леб од општината. Но, кога градот изнајмил аргати Краинци, коишто обично ја палеле варницата, камен носеле од Загребачка Гора или копале по лозјата, тогаш им плаќале парични износи коишто биле утврдени за таквите работи. На градските земјоделски површини кметовите сееле разни видови жита што ги обезбедувал градот за оваа цел.

Од седумнаесеттиот век сочувани се два пописа: градскиот Урбар (збирка прописи со кои се уредувале односите меѓу благородниците и зависните селани во Хрватска и во Војводина сè до деветнаесеттиот век) од 1515 година⁷⁾ и Регестот (хронолошки среден попис) на кметските такси од 1665 година.⁸⁾ Во Урбарот се наброени 13 села и 119 градски колони, а во Регестот давачките на 17 села и 152 колони. Во Регестот е искажан поголем број кметови зашто се запишани и колоните од градот.⁹⁾

и за орање добил заедно со фолногите непознато количество вино (МНЗ XIX, 166).

4) Во 1650 година на еден фолног за чување на полињата општината му дала половина ваган (мера за жито) жито, на друг половина ваган зоб, а чуварот на кметските лозја на Прекрижје еден ваган жито. Слично се наградувало и за чување на полињата. Во 1614 година фолногите во Грачани, Трње и Хорвати, а во 1656 и 1659 година фолногите во Хорвати, Трње, Илица, Грачани, Оток, како и шумарите во Грачани и Оток биле платени со жито и солини (МНЗ XIX, 155, 156, 82, 83, 101, 179, 182, 186, 252, 253, 256, 264).

5) Косачите кои коселе на Спиталчица во 1614 година добиле 25 полкилници вино, а 44 полкилници оние коишто три дни коселе во Побрежје. Кметовите кои го гмечеле општинското грозје добивале 21 денар за леб и месо. Кметовите од Грачани и Храшки добивале храна при чувањето на градските пазари (МНЗ XIX, 79, 80, 71, 98, 99, 167, 173, 175, 213). За Тиелово добиле за пијалак, зашто носеле пушки и мали топови, а на Ивање за пукотниците. Од 1614 до 1669 година прикажани се различни исплати за леб и вино, а запишано им е само на „оние кои ја чукале зопта“ на „оние кои го гмечеле грозјето“, на „оние кои носеле ведрa“ или на „оние што ловеле риби“, а имало случаи место леб или вино да се дава жито (МНЗ XIX, 167, 172, 200, 77, 78, 80, 81, 86, 97, 99, 169, 176, 177, 179, 198, 252, 253, 82, 83, 154). Навистина, никаде не е споменато дека тоа биле кметови, но

е ги работат истите работи и исто се платени како градските кметови. Тоа веројатно и биле кметови, а можеби меѓу нив по некои и сиромашен жител, кој на овој начин заработувал за храна или за пијалак. Оние што ги прегледувале и што ги одобрувале сметките знаеле дека споменатите работи ги вршеле градските кметови. Зашто, кога составувачот на пресметката запишал дека се исплатени 78 динари за шест дена за храна „на оние кои го гмечеле грозјето во Грачани за градот“ било непотребно да се додаде дека тоа се кметови од Грачани (МНЗ XIX, 176).

6) Во 1614 година се споменуваат следниве земјоделски површини: Теркачева земја, земја кај Св. Маргарете, под Мандушевцем, земјите Скаличкини и земјите во Илица, а во 1669 година Мартунишка земја, Сишанка земја, земја под Чрешњом, земја под Вртовима (МНЗ XIX, 82, 236, 265).

7) МНЗ XIX, 3—29.

8) МНЗ XIX, 42—50.

9) Табела 1.

Анализата на Урбарот од 1615 година очигледно укажува на различната имотна состојба на градските колони. Во селото Грачани 21 кметско домаќинство поседува 53 југери земја. Околу 6,5 југери ораници се наоѓаат јужно од Градец во полето што се простира накај Сава. Само едно домаќинство има 6 југери, едно има 4 југери, 13 домаќинства поседуваат ораници со големина од 1,5 до 2,5 југери, а еден селанец има југер копачина и 2,5 југери ораница. Општината одвреме навреме ги попишувала новите копачини, зашто врз основа на зголемувањето на обработливите површини се зголемувал и кметскиот кулук. На секој селски имот му припаѓал и дел од шума, обично околу половина југер. Но најважната земјоделска култура во Грачани биле лозјата. Само едно домаќинство немало лозје на прадскиот posed туку две парцели на територијата на Реметски Павлини. Сите други имале лозја на градскиот posed, а две домаќинства и на Реметски Павлини. Големината на сите лозја во Грачани не е позната, најголемото било од 14 копачи, а најмалото малку поголемо од 4 копачи. Кметовите од Грачани, од општината со комииње купувале жито, кое им недостасувало поради малите површини обработлива земја.¹⁰⁾

Грачанци одгледувале крупен и ситен добиток, најмногу имало волови, па крави, а само две семејства чувале коњи и тоа само во ова градско село. Од ситниот добиток најмногу одгледувале свињи и кози но само во Грачани, веројатно поради близината на Загребачка Гора. И во бројот на добитокот доаѓа до израз различната имотна состојба на одделните домаќинства. Само осум колони имале 5 до 12 грла крупен добиток, пет колони не чувале крупен добиток, а две сиромашни домаќинства немале ниту крупен ниту ситен добиток.¹¹⁾ Во селото Хорвати 26 кметски домаќинства имале 189,5 југери обработлива земја. Во заедничката шума секое домаќинство имало до половина југер шума. Кметските домаќинства во Хорвати имале повеќе земја отколку во Грачани. Само две домаќинства имаат по 4 југери земја, три по 5 југери, а останатите од 6 југери нагоре. Само еден кмет во Хорвати имал 11 југери, а двајца по 10 југери обработлива земја. Од 12 кметски лозја единаесет се наоѓале на подрачјето на Загрепскиот каптол. Кметовите вкупно имале 153 грла крупен добиток, а свињи речиси половина помалку отколку во Грачани. Едно домаќинство држело 12 говеда, три домаќинства 10 говеда, едно немало добиток, а едно држело само едно теле. Повеќето од нив одгледувале по две свињи.¹²⁾

¹⁰⁾ Кметот М. Хамзак од Грачани зел 3 кварта мешано жито, 11 кварта чисто жито, 1 квартал јамчен а дал 12,5 крбли комииње. По налог на магистратот во 1650 година на градските кметови за комииње и пари им се продадени 15 кв. и 1,5 в. жито (МНЗ XIX, 38, 154).

¹¹⁾ МНЗ XIX, 3—8.

¹²⁾ МНЗ XIX, 9—14; табела 2.

Во селото Трње 17 домаќинства имале 112,5 југери обработлива површина. Еден селанец имал 14 југери, еден 10 југери, а најсиромашниот три југери. Лозјата се наоѓале на територијата на Загрепскиот кантол, а најголемото било од 18 копачи. Еден кмет имал еден југер шума, а останатите околу половина. Држеле 169 грла крупен добиток и 76 свињи, и само во ова село одгледувале свињи. Едно домаќинство имало 22 глави добиток, а едно најмалку — сама три грла.¹³⁾ Селата Љубљаница, Илијашиќи и Оток имале приближно иста површина обработлива земја. Во Љубљаница површините се движат од 4 до 10 југери, во Илијашиќи од 4 до 15 југери, а четири семејства имаат и по еден југер копачина. Селаните исто така имаат мали површини шуми и лозја на општинското подрачје. Обработливите површини во селото Оток се движат од 4 до 7 југери по едно домаќинство, но нема лозја.¹⁴⁾ Во селото чуваат 31 вол, 20 крави и 16 свињи, во Љубљаница имаат една половина помалку говеда, а во Илијашиќи бројот на свињите е ист како и во Оток, а говеда има малку помалку. Но најсиромашните селани живеат во Горње и Доње Прекрижје. Во овие две села осум домаќинства имаат 10 југери земја, пет имаат само по еден југер, а едно само половина југер. Во Доње Прекрижје две домаќинства имаат по 3 југера шума. Овие кметови обработуваат лозја, во помал број чуваат крупен добиток, но никој нема свињи. Од три сиромашни домаќинства во Врховци едно држи 1,5 југери земја, сите имаат мали лозја, по три вола и по две свињи.¹⁵⁾

Мнозина кметови во загрепски Градец одгледуваат винова лоза, а од вкупно 91 лозје 34% од лозјата не биле на територијата на градот. Поради малите обработливи површини кметовите настојувале да добијат земја под закуп од градските цркви и сиропиталишта. Таков закуп настојувале да добијат и граѓаните, а од општинските договори во 1651 и 1653 година дознаваме дека граѓаните имале предност.¹⁶⁾ Во селата околу градот имало доста крупен добиток, а од ситниот најбројни биле свињите.¹⁷⁾

Урбарот ни нуди и некои други податоци. Само во Хорвати бил запишан еден новонаселен кмет кој имал 5 југери земја, а забележено е дека од деканот треба да добие и шума. Во Побрежје се искажани тројца кметови и еден инквилин, но за нив нема други податоци, зашто не биле градски кметови. На некои кметски земјишта во селото Банковиќ запишана е вдовицата Фриска со ќерка си која држи 3 југери земја со бавча, потоа магистерот

¹³⁾ MNZ XIX, 17—21.

¹⁴⁾ MNZ XIX, 15—17, 21—23, 25, 26.

¹⁵⁾ MNZ XIX, 7—9, 28—29. Во Врховци живеела најсиромашната градска кметица, некоја Хреница и единствено за неа е напишано во Урбарот дека нема ништо освен мало лозје од 3 копачи MNZ XIX, 29).

¹⁶⁾ MNZ XVIII, 124, 128.

¹⁷⁾ Табела 2.

Пантовик со иста обработлива површина.¹⁸⁾ Имено, општината настојувала селските парцели да не се отуѓуваат, а градскиот фискус (државна благајна) секогаш протестирал кога се продавало земјиште што му припаѓало порано на некое кметско домаќинство со цел да не се намали општинската сопственост. Во своите села општината исто така настојувала да ги откупува поседите што ги имале граѓаните и повторно им ги давала на кметовите.²¹⁾ Особено се водела сметка туѓ селанец да нема имот на градската територија.²²⁾ Општинската управа водела грижа и за тоа сите нејзини кметови да живеат во градските села и да работат на своите поседе, зашто само на тој начин таа од нив имала корист. Поради тоа во Урбарот посебно е истакнато дека во градот живее некојси Лукачинац кој држи четири југери обработливи земјиште во селото Банковиќи „ex quo nihil fructificat Civitati neque quid praeter laborat“. Општината исто така се спротивставувала и на тоа нејзините кметови да живеат во градот и да станат граѓани,²⁴⁾ а кога тоа во некои случаи не можела да го спречи, услов за примањето бил новиот граѓанин покрај плаќањето на вообича-

¹⁸⁾ MHZ, XIX, 24. Во Горње Прекрижје запишани се П. Кукнач и Г. Кузмиќ кои имаат кметски имот, а слично и С. Симон во Доње Прекрижје. Тие не биле градски кметови, но не може да се утврди дали се граѓани или некои нивни кметови (MHZ XIX, 8).

¹⁹⁾ MHZ XIX, 24. Општината во 1614 година му ги вратила на уздарот Бенедикт четирите форинти што ѝ ги дал на градската кметица од Грачани, а кога таа умрела општината го зела нејзиното лозје (MHZ XIX, 70).

²⁰⁾ 1635 година градскиот фискус протестирал при продажбата на лозјето на Јурај Прекришки со оглед на тоа што ова лозје некогаш било кметско или му припаѓало на кметското земјиште, „a quo soliti labores et aliae obventiones civitate huic provenissent“ (MHZ XVIII, 36). Против продажбата и отуѓувањето, во 1659 година протестирала Барбара Илијашкиќ за некои ораници под Свети Дух, исто како и против завештаната одлука на покојниот Ј. Илијашкиќ, ако тие земји ѝ припаѓаат на нејзината кметска сесија во Илијашкиќи (MHZ XVIII, 149). И граѓаните протестирале ако станувало збор за отуѓување на нивните поседе. Градскиот жупник Матија Ратаиќ протестирал во 1646 година дека неговиот кмет му продал некоја земја на с. Гугор кој ја отуѓил од жупата (MHZ XVIII, 107). Слично и Ј. Лолиќ наведува дека некој кмет држи лозје во Доње Прекрижје „cum antea ecclesiae sancti Georgii praefuisset“ (MHZ XVIII, 108). Меѓутоа, немало проблеми кога еден кмет му продавал лозје на друг кмет, зашто новиот сопственик ги преземал обврските спрема градот (MHZ, XVIII, 3).

²¹⁾ Во 1656 годинава градот откупил од С. Гугор некои земјишта во Хорвати и им ги дал на градските кметови (MHZ XIX, 204).

²²⁾ Кога во 1656 година се зборувало дека некој каптолски кмет има шума на градското подрачје, магистратот заклучил да се испита со кое право ја држи (MHZ XVIII, L. Dobronić, Uvod str. XXVIII).

²³⁾ MHZ XIX, 25.

²⁴⁾ Во 1642 година донесена е одлука на магистратот во иднина ниеден градски кмет да не може да биде примен за граѓанин (MHZ, XVIII, 76).

ената такса да му го врати на градот кметскиот посед од своето домаќинство.²⁵⁾

Како и во поранешните векови, и во XVII век, градските кметови најмногу страдале од феудалните насилнички соседи на загребскиот Градец. Во октомври 1666 година службениците на банот Петар Зрињски, настојникот на имотот Шестини Иван Херсиќ и снабдувачот Блаж Радиќ со помош на своите кметови заклале на пасиштата 22 животни на кметовите од Грачани и од Реметски Павлини, а 42 грла добиток насилно одвлекле во Шестини, село во близина на Грачани крај Загреб.²⁶⁾ Не е познато зошто дошло до овој грабеж, но судирите треба да се бараат во судрувањата меѓу општината и грофицата Катерина Зрињска, жената на хрватскиот бан Петар.²⁷⁾

Поранешниот демократски избор на градската управа во загребскиот Градец е променет во XVII век. Место осум присежници (поротници) доживотно биле избрани дванаесетмина сенатори кои го сочинуваат магистратот, а место 20 веќници (советници) доживотно биле избрани 22 застапници на општината од редовите на граѓаните²⁸⁾. Овие го пополнуваат магистратот, меѓу сенаторите избираат судија кој може да биде избран неколку години. А сенаторите ги вршат важните градски должности на капетан, декан, тројца десетничари, а нараснатата моќ на сенаторскиот совет дошла особено до израз и во злоупотребите на градските кметови. Поради тоа во 1631 година во Градец е поведена истрага веројатно под притисок на советот на застапниците на општината.

²⁵⁾ Л. Берлечиќ е примен во 1658 година за граѓанин на Градец под услов кметската кука и шумата да му ги врати на градот, а себеси да си прибави граѓанска кука. Тој веројатно бил роднина со градскиот кмет Андрија Берлечиќ кој во 1615 година во Врховци поседувал две мали лозја и крави (MHZ XVIII, 148, MHZ, XIX, 29).

²⁶⁾ MHZ XVIII, 182, 183.

²⁷⁾ Уште во 1663 година според одрадбата на магистратот и тогашниот судија И. Гугор во Градец бил затворен лекарот на грофицата Катерина Зрињска. Целата општина и некои нејзини кметови биле повикани пред судот на жупанијата Загребска и Крижевска. Во судски поглед тоа била повреда на оние права кои слободниот кралски град загребскиот Градец ја уживал според Златната була од 1242 и со подоцнежните повелби. Според присилната спогодба градот морал на грофицата да ѝ плати 1200 форинти. Тоа била голема материјална загуба за градот, па целата општина заклучила виновниците да се повикаат на одговорност (MHZ XVIII, 165, 166). Но поголем судир избил во 1665 година кога градскиот фискус Никола Микулиќ протестирал, зашто Катерина Зрињска во својата кука во градот „educillum quondam inconsumetum et inusitatum erexisset“ секако на голема штета на Градец (MHZ XVIII, 173).

²⁸⁾ За ова поопширно: Vj. Klaić, Statut grada Zagreb od 1609. i njegova reforma 1618, Zagreb 1912.

Притоа се распитани 19 кметови од Грачани, тројца од Прекрижје, осуммина од Трње, 16 од Хорвати, 4 од Илијашиќи и Бановиќи, 12 од Черномерци и од останатите помали села. Во истрагата е утврдено дека кметовите во 1629 и 1630 година вршеле голем дел кулук кај угледни граѓани и селски судии нанесувајќи му голема штета на самиот град.²⁹⁾ Меѓу дваесет и шестмината кои го искористувале трудот на кметовите тринаесетмина биле сенатори, судии, декани, капетани — накратко целиот магистрат од 1631 година, и покрај тоа што деканите и фолногите при настапот на службата во својата клетва изјавувале дека ќе работат со општинските кметови како што најдобро ќе можат и умеат, дека кметовите и аргатите нема посебно да ги искористуваат, а фолногите давале свечена обврска дека кметовите нема да ги пуштат да работат кај некого без дозвола на господата од магистратот или господинот декан.³⁰⁾ Сенаторот Јурај Левачиќ бил декан во 1629 и 1630 година. Нему му било наложено да „*diligenter attendat laboribus civitatis*“ и со кметовите да работи таму каде што ќе му биде определено од судиите и магистратот.³¹⁾ Во комисија-

²⁹⁾ MNZ XIX, 30 — 41.

³⁰⁾ MNZ XVIII, 8, 10, 11.

³¹⁾ MNZ XVIII, 22. За две години тој за своите приватни работи добил од кметовите 36 дена кулук, 8 превози, кметовите му орале со четири плуга и другпат му поорале две рала ораница. На сенаторот Мидиќ, деканот кој во 1631 година го наследил во реномето кметовите му довезле три коли дрва и два дена ги набивале обрачите на бочвите, за вино. Селскиот кулук најмногу го искористил сенаторот Иван Ручиќ, градски судија во 1630 година. За две години зел 43 дена кулук, 16 кметови за него работеле разни работи уште 28 дена, извршиле шест превози и орале две рала ораница. Кметовите во целост му ги вршеле земјоделските работи, сечеле дрва, набивале обрачи итн. И своите казни селаните со кулук ги одработувале кај Ручиќ. Еден кмет три дена превезувал цемент, а еден друг исто толку дена вар. (MNZ XIX, 30 — 41). Кметовите го нарекувале Ручиќа „Јануш Ѓак“. За казна кметот П. Подграјчиќ од Хрвати му превезувал пет дена вар, зашто не сакал од оградата да му плати десетина на бискупот „*ar nigdar od nyh ny išla desetina*“ (MNZ XIX, 33). Сенаторот и бивш судија Јаков Гаспарини добил девет дена кулук, три рала орање, кола дрвја и четири плуга со кои селаните ги орале неговите ораница. На сенаторот Јелкочија кметовите три дена му орале, згора на тоа уште шестмина кметови по еден ден му довезле по една кола дрва, а тројца селани исто така еден ден возеле дрва. Сенаторот Келбин добил пет дена кулук, кметовите му изорале две рала ораница, а четири кмета сееле два дена (MNZ XIX, 30 — 41). На сенаторот Петар Петробел му дале четири дена кулук, орале со два плуга, изорале едно рало земја, а тројца кметови превезувале еден ден тули (на исто место). И фолногите го користеле кулукот на градските кметови, но во помала мера.

Освен кај угледните личности кметовите работеле и за општината. Возејќи го општинското жито Л. Скорњак му довел на деканот една кола снопе од Калиновица (MNZ XIX, 31 — 32). Кметот Подграјчиќ од Хорвати довезол и пет коли жито од градската плевна. М. Харамџа од Грачани изјавил дека грачанците еден месец цепеле дрва за кулук, а тој три дена берел костење веројатно во Загребачка Гора. Од сите испитани кметови само тројца изјавиле дека кулук дале единствено за градот. (MNZ XIX, 37).

та што ја спроведувала истрагата имало и пет члена од редовите на сенаторите и тие сите го користеле помалку или повеќе трудот на градските кметови, а со нив биле избрани и тројца застапници на општината.³²⁾ Навистина, во 1632 година донесен е заклучок дека во иднина кметовите не смеат да сејат, да пренесуваат, да сечат, да цепат дрва и да вршат други аргатски работи како што се правело дотогаш на голема штета на градот. Во иднина мораат верно да ѝ служат само на својата општина.³³⁾ Покрај декларативната забрана општинската управа немала сили да ги казни оние што направиле најголеми злоупотреби. Згора на тоа, мнозина сенатори коишто се најчесто спомнувани во текот на истрагата и понатаму биле избирани за градски судии.³⁴⁾

Слични злоупотреби присутни се во текот на целиот XVII век. Во 1669 и во 1670 со општински одлуки се забранува судијата да управува со работата на кметовите и работниците да ги користи за себе, па дури ни за рибарење без знаење на магистратот.³⁵⁾ Но само неколку години подоцна се повторува поранешната практика. Само врз основа на својот углед и соопштение шпанот (настојник, надзорник над кметовите), судијата и сенаторите ги искористувале кметовите, па општинската управа ја осудила нивната постапка и за таквиот прекршок утврдила висока казна од 50 форинти која треба да се плати без одлагање.³⁶⁾ И во 1682 година повторена е слична одлука со отстапка ако некој поради особени заслуги побара работа од кметовите а јавните потреби се задоволени, магистратот тоа може да го дозволи.³⁷⁾

Овие злоупотреби биле можни, зашто сенаторите биле носители на најважните должности во градот, а таа своја власт ја

Сите овие злоупотреби во тие години ги намалиле градските приходи. И кметовите во истрагата предупредувале на овие штети. Кметот Ловрековиќ од Грачани изјавил дека за две години се исечени многу дрва, но не знае кај се однесени. Селанецот Кар рекол дека градското лозје во Илица во 1629 година само еднаш е скопано и тоа не целото, а М. Посавец дека лозјето никогаш не е скопано од троскот. Оваа изјава ја потврдил М. Бекришиќ фолног од Черномерци, Чуковиќи, Верховци и Илица со својата изјава дека градското лозје во Илица не е скопано ниеднаш освен делумно. (MHZ XIX, 37). Ретки поединци ги искористувале овие несредени услови во градот. Иван Лукчиновиќ од Трње изјавил при истрагата дека малку одел на кулук на жетва на јачмен (MHZ, XIX, 32).

³²⁾ MHZ XIX, 30.

³³⁾ Под притисок од застапниците исто така е заклучено дека големите трошоци или дарови кои сака градот некому да му ги искаже се „*prius votum communitatis exquiratur et consensus accedat*“ (MHZ XVIII, 27).

³⁴⁾ С. Кудлиќ бил судија во 1631 година, Ј. Гаспарини во 1632, 1643, 1646. Ј. Келбин од 1633 до 1636, во 1640, од 1644 до 1645, во 1647, од 1649 до 1650 година, А. Фрелих во 1637 до 1639, Јелкоци во 1648 година (MHZ XVIII, 188, 189).

³⁵⁾ MHZ XVIII, 202.

³⁶⁾ MHZ XVIII, 226.

³⁷⁾ MHZ XVIII, Uvod, str. XXXV.

искористувале за лични цели. Од редовите на општинските застапници немало успешни обиди решително да им се спротивстават на овие злоупотреби. Имено, мнозина застапници воделе сметка за тоа дека и тие ќе бидат избрани за сенатори, па на оваа моќна олигархија не сакале да ѝ се замерат. Поради тоа општинската управа во Градец залудно ги повторувала истите одлуки, а оние што требало да ги почитуваат биле свесни дека не постојат сили што ќе ги спроведат во живот.

Во општинската благајна пристигнувале разни парични приходи. *Census iobagionalis* општината собирала од своите кметови и од кметовите на своите граѓани. Оваа давачка им била простена на Бишканите, но својот граѓанин Стјепан Брцковиќ сакала да го претвори во кмет, зашто на територијата на градот купил лозје со земја и на тој посед изградил кука.³⁸⁾ Во 1629 година, според имотната состојба на кметските домаќинства, се собирале од 20 до 300 денари, во 1630 од 30 до 300 денари, а во 1665 година од 12 до 160 денари, со тоа што поголем број кметови платиле по 100 и повеќе денари.³⁹⁾ Таа година се собрани од градските кметови 80 форинти и 72 денари, а од овие пари на Иван Закмардија, кралски собирач, му биле исплатени 38 форинти и 39 денари.⁴⁰⁾

Продажбата на земјоделските производи претставувала важен приход на извори. Во седумнаесеттиот век се зголемил приходот од вино. Тој во 1614 година бил трипати поголем од најголемиот приход во шеснаесеттиот век, а од останатите зачувани сметки се гледа дека приходот од вино е поголем отколку што бил во периодот од 1560 до 1593 година, со исклучок во 1564 година. Меѓутоа, вистинскиот приход од продажбата на вино во 1639 година изнесува 15,41%, во 1650 година 27,90%, во 1656 го-

³⁸⁾ На негова жалба надвојводата Ернест му забранил на Градец така да постапи (MHZ XV, 361).

³⁹⁾ При истрагата во 1631 година кметовите сами изјавувале колку од *pos census*-от платиле, а колку останале должни. Не може да се утврди зошто од кметовите се барале и овие податоци. Но бидејќи во таа истрага се испитувало за злоупотребите над кметовите се сакало веројатно и да се провери дали е градот оштетен и при собирањето на кметскиот доход. Не е познато дали некоја од угледните личности на градот го присвојувала тој доход.

⁴⁰⁾ MHZ XIX, 42 — 50. Од преостанатите пари исплатени му се на настојникот 28 форинти, а за горните прозорци на кубето на црквата Св. Марко 14 форинти и 13 денари (на исто место). Во 1639 година собрани се 83 форинти и 18 денари од кметската такса. Од овој износ исплатена е „*org-sacka dacha od dimou*“ од 34 форинти и 55 денари, а на перцепторите им се исплатени 49 форинти и 23 денари (MHZ XIX, 108).

дина 20,59%, а во 1669 година 32,40% од износот што е искажан од продажбата на вино во 1614 година. Имено, приходот од вино претставувал поголема стапка на градските приходи. Во 1614 година тој изнесувал 392,70 форинти или 27,68% од вкупните градски приходи, во 1639 година — 160,50 форинти или 26,72%, од вкупните приходи, во 1650 година — 109,60 форинти или 21,98%, во 1656 година — 80,87 форинти или 12,95% и во 1669 година — 127,32 форинти или 25,95% од вкупните градски приходи.

Во 1614 година градот продал жито и сено за 438,82 форинти или 30,93% од вкупните приходи, во 1639 година продадена е слама во износ од 13,90 форинти, во 1650 година од жито и слама уплатени се 134,67 форинти или 27%, во 1656 година 36,52 форинти или 5,85%, а во 1669 година приходот од жита и од слама изнесувал 5,60 форинти, што е само 1,14% од вкупните приходи. Вкупните добивки од продажбата на вино, жито, сено или слама во 1614 година изнесуваат 58,75%, во 1639 година — 29,04%, во 1650 година — 48,99%, во 1656 година — 18,80%, а во 1669 година — 27,09% од сите градски приходи.⁴¹⁾ Меѓутоа анализата на сите земјоделски приходи со кои располагал градот во овие години дава поинаква слика од учеството на овие производи во градските потреби од оние што ги добивме врз основа на чисто финансиските показатели. Имено, со еден дел од своите земјоделски производи, со виното и житото, општината ги подмирувала своите други разни потреби, а ако ги беше продала и тие земјоделски производи приходите на градската благајна ќе биле многу поголеми од оние што се искажани во зачуваните градски сметки на доходите во седумнаесеттиот век.

Во голем дел општината се потпираше врз работата на своите кметови. Тие на градот му ги давале своите земјоделски производи (горница — давачка што му ја плаќал кметот на градот за земјата или за лозјето, од Грачани, десетина — десетти дел — од Храшки) и вршеле различни работи на градските ораници и по лозјата. Овие селани работеле и многу други работи во градот, така што општината не морала да изнајмува туѓа скапа работна сила. Така загрепскиот Градец со заслугата на своите кметови успешно го преживеал тешкиот седумнаесетти век.

⁴¹⁾ MNZ XIX, 54 — 63, 86 — 107, 158 — 165, 189 — 207, 243 — 248).

Табела 1

Преглед на бројот на кметовите во селата на загребски Градец
во 1615 и 1665 год.

Ред. број	Име на селото	Број на кметови во 1615 г.	Број на кметови во 1665 г.	Забелешка
1	Грачани	21	27	
2	Горње Прекрижје	4	5	2 држат кметски сесии
3	Доње Прекрижје	4	4	1 држи кметска сесија
4	Хорвати	26	24	
5	Говенка	3	—	
6	Љубљаница	10	11	
7	Трње	17	19	
8	Илијашичи	6	8	
9	Банковичи	7	4	
10	Оток	9	10	
11	Побрежје	7	9	
12	Черномерци	2	3	2 колони и 1 инквилин од граѓаните
13	Верховци	3	10	
14	Чучковиќи	—	5	
15	Домјаниќи	—	3	
16	Илица	—	6	
17	Јеленовец	—	4	
Вкупно		119	152	

ТАБЕЛА 2

Преглед на бројот на добитокот кај кметовите на Загрепски Градец
во 1615 година

Говеда	Број на кметски домаќин- ства	Свињи	Број на кметски домаќин- ства	Кози	Број на кметски домаќин- ства
до 3 грла	25	до 3 глави	66	5 глави	1
до 6 „	34	до 6 „	16	6 „	1
до 9 „	24	до 9 „	9	8 „	1
до 12 „	12	до 12 „	3	—	—
до 15 „	9	до 15	2	—	—
до 18 „	1	—	—	—	—
до 21 „	1	—	—	—	—
до 25 „	2	—		25 глави	1

Ivan KAMPUŠ

A CONTRIBUTION TOWARDS INTRODUCTION OF THE
SITUATION OF MAYORS OF ZAGREB'S GRADEC IN THE
XVII CENTURY AND THE PARTICIPATION OF THE
AGRICULTURAL PRODUCTS IN THE TOWN INCOMES
AND EXPENCES

S u m m a r y

In the XVII century the village mayors used to cultivate the agricultural lands of Zagreb's Gradec by unpaid forced labor. The author of this contribution has given data from two registers from the XVII century: the town's Urbar (a collection of regula-

tions from 1515 and Register) a chronologically census of the village mayors taxes from 1665. Also, he has given a survey for the number of medieval Mayors in the villages of Zagreb's Gradec in 1615 and 1665 and a survey of the cattle possessed by the village mayors of Zagreb's Gradec. The Community to a great extent was relying upon the works of its mayors. They used to give the town their agricultural products and to supply it with unpaid labor.

So, the Zagreb's Gradec by the aid of its mayors survived successfully the hard times of the seventeenth century.